

ERIK FRYKMAN

ERIK FRYKMAN, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens sekreterare åren 1987–1992, föddes den 18 april 1919 i Göteborg, där han växte upp och gick i skolan. Studentexamen avlade han vid stadens Högre realläroverk, och i hemstaden inledde han också sina akademiska studier, som år 1943 avslutades med en filosofie magisterexamen i ämnena engelska språket, romanska språk, tyska och psykologi.

Vilken betydelse som i en vetenskapsmans biografi skall tillmätas födelse- och oppväxtorten är en fråga vars svar varierar i hög grad från fall till fall. När det gäller Erik Frykman är orten väsentlig. Det kan rentav påstås att han ägde en *anima naturaliter gothoburgensis*. I några anteckningar, som han i sjuttiofemårsåldern gjorde över sådana omständigheter och händelser under levnadsloppet som han var glad och tacksam för, nämner han glädjen över att ”under nästan hela mitt liv ha bott nära havet, och hav som vetter åt rätt håll”. Till glädjeämnena räknar han också ”att ha växt upp i Göteborg på de begränsade moderna bekvämligheternas och den relativt bil- och brottslighetsfria tiden och på *GHT*:s och Torgny Segerstedts tid och att under hans tid och senare ha fått medarbeta på ’tredje sidan’.” Han säger sig också vara glad över att ha varit den förste göteborgare som blivit sekreterare i denna akademi.

Erik Frykmans far var järnhandlare och hörde till dem som drabbades hårt av 1930-talets ekonomiska kris. Modern, som var av värmländsk släkt och vars efternamn sonen skulle komma att anta, bidrog till familjens försörjning bland annat genom rumsuthyrning. Bland de nyss citerade anteckningarna om livets ljuspunkter finner man tacksamma ord om föräldrarna, som trots blygsamma ekonomiska resurser lät sonen tillbringa sex veckor i England omedelbart efter studentexamen 1937 och därmed hjälpte till att grundlägga hans kärlek till brittisk miljö och brittiskt levnadssätt. Bland de noteringar som rör hans uppväxt förtjänar nämnas orden att han var tacksam för sin förmåga att umgås på ett naturligt sätt med många sorters människor; den berodde, säger han, till en del på ”uppväxt i ett hyreshus med lägre- till mellanmedelklass åt gatan, arbetarklass på gårdssidan”, men att beredskapstjänsten under kriget också var en bidragande förklaring. Tacksamhet uttalar han också för att ”i stor utsträckning inte ha haft ’finkulturen’ gratis från början”, men heller inte ha motarbetats för att följa sina intressen utan fått stöd och uppmuntran. Om sina privata förhållanden säger han i sina anteckningar i övrigt inte mycket, och han talade heller inte mycket i ämnet.

Endast i Uppsala fanns i början av 1940-talet möjligheten att bedriva licentiestudier i engelska med litterär inriktning. Därför måste Erik Frykman, vars håg stod åt det hållet, lämna västerhavet; och liksom Erik Gustaf Geijer blev han ”nödder att bo vid Fyris å”. Licentiatexamen avlade Frykman år 1946. Samma år kallades han – nu gift med sin första hustru, som var av dansk börd, och far till en dotter – till universitetet i Aberdeen som lärare i svenska, en pionjäruppgift som han kom att trivas med men som innebar avbrott i forskningsarbetet. Efter att ha tillbragt två år i ett av krig och livsmedelsbrist ännu starkt präglat Storbritannien återvände han till Uppsala för att uppta arbetet med en doktorsavhandling, men även den vistelsen blev kortvarig. Universitetet i Aberdeen hade beslutat att göra svenska till ett ordinarie undervisningsämne och erbjöd Erik Frykman en tjänst som *lecturer*. Denna gång blev utlandsvistelsen längre. Ytterligare två barn – söner – kom till världen, men 1954

upplöstes äktenskapet. Erik Frykman stannade i Skottland till 1956. Då återvände han till Uppsala, där han 1959 disputerade för professor Heinrich Wolfgang Donner och verkade som lärare vid engelska institutionen i de former och på de osäkra villkor som så många akademiker vid den tiden levde under. En docentbefattning i engelska med litterär inriktning erbjöds honom av den dåvarande högskolan i Göteborg 1961. Han accepterade, och från den tidpunkten verkade han i hemstaden. År 1966 ingick han äktenskap med etnologen Birgitta Skarin. Paret skulle få två söner. Erik Frykman tillträdde 1967 den då nyinrättade litterärt inriktade lärostolen i engelska. Han avgick från ämbetet som emeritus 1984.

Den viktiga del av en akademisk gärning som avser undervisning och examination är svåråtkomlig för utomstående, och än svårare är det att bedöma insatser på det alltmer krävande området fakultets- och institutionsförvaltning. Det säkraste måttet när det gäller en lärares gärning är antalet lärjungar som valt att gå vidare till högre examina under hans eller hennes ledning. Erik Frykman var en framgångsrik handledare och *Doktorvater*. Det var ett betydande antal som disputerade under hans ledning i ämnet engelska med litterär inriktning.

Erik Frykmans doktorsavhandling hade titeln *John Galt's Scottish Stories 1820-1823* och behandlade några av den mycket produktive och tidvis framgångsrike skotske berättaren John Galts verk med motiv från folklivet i sydvästra Skottland. Frykman hade redan under sin andra vistelse i Aberdeen publicerat en större uppsats om Galt, där han belyste dennes intellektuella bakgrund i den särskilda inflytelserika variant av upplysningsfilosofi som odlades i det senare 1700-talets Edinburgh. (*John Galt and Eighteenth Century Scottish Philosophy. Some Notes on the Intellectual Background of Galt's Scottish Stories*. Papers of the Greenock Philosophical Society, Greenock 1954.) Hans ambition i avhandlingen var, som han själv betonat och som läsaren snart upptäcker, att anlägga ett socialhistoriskt perspektiv på Galts berättelser. Även om den analyserade författarens ämneskrets idag kan synas göra ett sådant

angreppssätt näraliggande, var det på 1950-talet långtifrån självklart eller ens vanligt. Åt litteraturteoretiska resonemang gav Erik Frykman här som i sitt fortsatta författarskap föga utrymme, vilket inte betydde att han skulle ha varit obekant med de idéer och tankeskolor som efter det andra världskriget utvecklades på det litteraturteoretiska området. Han betonade gärna och konsekvent att ett inträngande studium av främmande språks litteratur som uttryck för specifika kulturmiljöer och för dessa miljöers språkliga, idémässiga, samhälleliga och kulturella utvecklingsgång är en verksamhet, som i sig själv är tillräckligt givande men också tillräckligt krävande för att ha en egen vetenskaplig legitimitet.

Doktorsavhandlingen var inte Erik Frykmans första bok. Ett par år före disputationen, år 1957, utkom hans populärt hållna, stilistiskt eleganta och av en bred läsekrets mycket uppskattade bok *Skottarnas Skottland* (Norstedts, Stockholm 1957). Förlagets vänliga och positiva mottagande av detta förstlingsverk kom, enligt vad Frykman själv berättade, att betyda mycket för att ge ett välbehövligt stöd åt hans självförtroende. En dansk översättning utkom några år senare, och en reviderad upplaga publicerades i Stockholm 1981. Boken är informationsrik, och den ger uttryck åt en varm men inte okritisk syn på ämnet. Erik Frykman återkom till temat år 1989, då han utgav *Skottland. Då och nu, kors och tvärs*, en moderniserad och utvidgad version av det tidigare verket. Till samma genre av ledigt elegant, grundligt lärd men samtidigt lättillgänglig kunskapsförmedling till en förhållandevis bred läsekrets av bildade resenärer som söker annat än märkesvaror och underhållning kan man räkna Erik Frykmans *Litterära strövtåg i London* från 1993.

Ett par år efter utnämningen till docent i Göteborg utgav Erik Frykman i den egna institutionens skriftserie en mindre monografi om den skotske 1800-talspoeten William Edmondstoune Aytoun, som 1845 tillträdde den nyinrättade professuren i litteratur vid universitetet i Edinburgh och som åtnjöt stor popularitet både som diktare och som författare av parodier på de mest känsloladdade romantiska skalderna. (*W.E. Aytoun, Pioneer Professor of English at Edinburgh*, Gothenburg

Studies in English, no. 17, 1963.) En monografi om ett centralt tema i Matthew Arnold's lyrik från åren omkring 1850 utkom 1965 i samma skriftserie. ("*Bitter knowledge*" and "*unconquerable hope*". *A Thematic Study of Attitudes towards Life in Matthew Arnold's Poetry 1849-1853.*) Arbetet citeras alltså i den internationella vetenskapliga litteraturen; det kännetecknas enligt en framstående specialist av Frykmans förmåga att med hjälp av djupa kunskaper om den intellektuella kontexten frilägga centrala existentiella temata i de litterära texterna.

Shakespeares verk intog en central plats i Erik Frykmans vetenskapliga författarskap under hela hans aktiva tid. Han påbörjade en betydelsefull insats år 1964 med sin inledning och kommentar till Shakespeares *Macbeth*, som utgavs i Hagbergs översättning av förlaget Wahlström & Widstrand. Redan samma år utkom i samma serie *Julius Caesar*, och under åren fram till och med 1971 följde *Hamlet*, *Trettondedagsafton*, *Richard III*, *Kung Lear*, *Romeo och Julia*, *En midsommarnattsdröm*, *Stormen*, *Köpmannen i Venedig* och *Othello*. Med Göran Kjellmer som medförfattare utgav Erik Frykman 1969 boken *Aspects of Shakespeare*, som upplevde tre upplagor, den senaste 1991. I en föreläsning från mitten av 1970-talet redovisar Frykman under rubriken *Dårskap och klokskap: ur Shakespearebiografins historia* sin djupa förtrogenhet med den aldrig sinande biografiska litteraturen på området och de ibland bisarra teorier som den innefattar. Som populärvetenskaplig betecknar han själv boken *Shakespeare*, som utgavs på Norstedts förlag år 1986 och som med sina 300 sidor utgör en välstrukturerad, stilistiskt njutbar och nyanserad vägledning genom ett litterärt landskap vars väldighet lätt kan få även erfarna vandrare att gå vilse.

I talrika recensioner och mindre studier visar Erik Frykman sin förtrogenhet med ett stort antal arbeten av och om engelskspråkiga författare från renässansen till det tidiga 1900-talet. En viss övervikt kan noteras för 1800-talets berättare och poeter. Det är naturligt att skottar – med Sir Walter Scott och Thomas Carlyle i spetsen – spelar en framträdande roll på listan, som präglas av en imponerande bredd och som omfattar

även mer ingående analyser av numera idémässigt svårtillgängliga diktare som Matthew Arnold och Robert Browning. Många av de 1800-talsförfattare som stod Erik Frykmans hjärta särskilt nära uppträder i boken *De motsägelsefulla viktorianerna* från 1980, ett arbete som genom sin lärdom, sin psykologiska och idéhistoriska lyhördhet, sin stilistiska förfining men också genom den lågmälda men intensiva entusiasm för ämnet som lyser fram i raderna framstår som ett av författarens främsta verk.

I två engelskspråkiga diktantologier, den ena, som tillkom i samarbete med Erik Frykmans vän och kollega John Chalker, utgiven 1968, med en andra upplaga redan året därpå, och den andra tryckt 1971, presenteras ett urval brittiska dikter från de perioder som Frykman särskilt dröjde vid i sina recensioner och artiklar. Till Kungl. Vitterhetsakademiens skriftserie om Europa bidrog han med volymen *Diktarröster om friheten. Engelska författare och frihetsrörelserna i Europa från franska revolutionen till Italiens enande*, som utgavs 1995.

Bilden av Erik Frykman som aktivt verkande och någon gång kämpande humanist kompletteras av hans medverkan på flera olika dagstidningars kultursidor under lång tid. För det mesta var det recensioner av nyutkommen litteratur från den engelskspråkiga världen eller från hans vetenskapliga intresseområden. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* har redan nämnts, men även i *Svenska Dagbladet* var han en flitig medarbetare under många år, och artiklar av hans hand förekom mer sporadiskt i *Uppsala Nya Tidning*, *Dagens Nyheter* och även i *Expressen* under den period då bladet leddes av Ivar Harrie. Under de senaste åren kom han att anlägga en allt mörkare syn på bildnings- och språknivån i de stora tidningarna – ett ämne som han vid några tillfällen behandlade med bitande men alltid hövlig och därför kanske inte förstörd ironi i brev till redaktionerna. Som forum för sina artiklar använde han under de åren ofta *Sundsvalls Tidning*. Ett annat fält för kulturinformation erbjöd Sveriges Radio, där Erik Frykman under en period medverkade i den oförglömliga ljusspridaren Gunvor Blomquists program. Till *Na-*

tionalencyklopedien levererade han bortåt 400 artiklar och stred inte sällan oförtröttligt för att de författare han behandlade skulle få ett mer skäligt antal rader än redaktörerna ville tilldela dem.

Erik Frykman var inte endast vetenskaplig och populärvetenskaplig författare. Han var också en flitig översättare, främst av engelskspråkiga texter. Bland hans många översättningar – som i övrigt omfattar ett femtontal prosaverk – bör ett par framhållas som särskilt kvalificerade och som fullgoda prov inte endast på stilistisk utan också på språkvetenskaplig skicklighet. Det är Miltons båda verk *Samson Agonistes* och *Areopagitica*, med inledning och kommentar sammanlagt omkring 150 sidor, båda publicerade i Harry Järvs *Fenix, tidskrift för humanism* år 1995.

Vid sextiofem års ålder lämnade Erik Frykman som emeritus sin professur i Göteborg. Han hade på hösten 1982 invalts i den filosofisk-filologiska klassen av denna akademi. Akademien befann sig vid denna tid i svårt beråd. Dess sekreterare, språkmannen och språkvårdaren Bertil Molde, drabbades kort tid efter det att han tillträtt tjänsten av en sjukdom, som han med seghet och tapperhet bekämpade men som upprepade gånger under 1980-talet tvång honom att låta sjukskriva sig. Den tidigare sekreteraren Örjan Lindberger ryckte periodvis lojalt in för att fullgöra uppgifterna, men situationen blev med tiden alltmer svårberästrad. När Bertil Molde slutligen begärde sitt entledigande, var det angeläget att utan dröjsmål besätta posten. Erik Frykman, som hunnit visa sitt intresse för akademien under den tid han varit ledamot, tillfrågades och visade sig både villig och beredd att snabbt träda i funktion. Han inledde på hösten 1987 sin verksamhet, som kom att vara till utgången av år 1992.

Under dessa drygt fem år av pendling mellan Göteborg och Stockholm, ofta med veckolånga vistelser i Stockholm, utnyttjade Erik Frykman en akademien tillhörig våning på Gärdet som övernattningslokal. Om de fem åren ”nöjer jag mig”, skriver han i sina anteckningar, ”med att säga att de var de lyckligaste arbetsåren i mitt liv.” Den enda egna

insats som han själv finner värd att särskilt nämnas var initiativet till forskarutbyte med *the British Academy* och *the Australian Academy of the Humanities*.

Det är ett omdöme som dikteras av den skrivandes blygsamhet. Verkligheten var betydligt rikare. Visserligen var akademisekreterarens uppgifter så gott som helt och hållet nya för honom, men han satte sig in i dem med en snabbhet och en entusiasm som kom ledningsbördan att kännas lätt och behaglig för dem som hyst bekymmer för samfundet. Under de första par åren samtalade sekreterare och preses var eller varannan dag om akademiens angelägenheter per telefon eller vid snabba sammankomster, och den bevarade korrespondensen, särskilt från det första halvåret, utgöres av korta brev som i genomsnitt växlades med samma frekvens. Man kommunicerade ännu inte med elektronisk post. I gengäld utnyttjades telefaxapparaten flitigt. ”Fixom en fax – det är lixom dax” var ett frykmanskt fältrop i brådskande ärenden.

Det blev tidigt uppenbart att Erik Frykman funnit ett uppdrag som han trivdes mycket gott med. Som akademiens ledamöter väl vet är uppgifterna talrika och skiftande. Det är inte möjligt att här ens antyda eller exemplifiera de vetenskapliga symposier, de högtidligheter och de kontakter med forskare, lärda sällskap och myndigheter i vilka sekreteraren spelade en nyckelroll. Ett evenemang som förtjänar nämnas var de förmiddagssammankomster som årligen hölls med statsråd, departementsledning och riksdagsutskott vid tiden för statsbudgetens framläggande. Samverkan med andra akademier, svenska och utländska, var ett återkommande element i arbetet liksom kontakterna med dem som förvaltade samfundets gods och gårdar. Finansförvaltningen var ett av de få områden där sekreteraren helst såg att preses företrädde akademien.

Det har redan skrivits men det förtjänar upprepas: Erik Frykman var den idealiske akademisekreteraren. Mild i form, blid i tal men fast i sak och starkt pliktmedveten besatt han en osviklig förmåga att hitta den notoriskt svårfunna balanspunkten mellan det solenna och det informella och att strö den lika svårdozerade knivsudd självironiskt attiskt salt över

traditionen som räddar den från löjet utan att offra dess värdefulla substans. De välkomstanförenden med vilka det åligger sekreteraren att harangera nyvalda ledamöter var korta men omsorgsfullt genomarbetade och ofta briljanta miniatyrporträtt i ord. De kännetecknades också av djup respekt och vilja till förståelse i förhållande till människor och vetenskaper som var fjärran från hans egna domäner.

I det dagliga arbetet i akademien och i dess kansli gjorde Erik Frykman utan åthävor bruk både av sin stora beläsenhet och av en lågmäld men träffsäker esprit. När han lämnade sitt uppdrag kunde några i den närmaste kretsen inte motstå frestelsen att samla och låta trycka ett urval svenska och engelska texter av hans penna – epigram och andra kortdiktter samt några översättningar – i ett häfte, *Analecta frykmaniana*, spritt i strängt begränsad upplaga. Med många kolleger och medarbetare i Vitterhetsakademien blev Erik Frykman snabbt en verklig vän, och vänskapen blev bestående även sedan han dragit sig tillbaka och mer sällan besökte akademien. Termen ”vänskapskonstnär” känns inte som någon onaturlig konstruktion. Han kunde lyssna tålmodigt men också berätta, oftast koncist och märgfullt. Inte minst var han en brevkonstens mästare, en konst som han fortsatte att flitigt odla in i den sena ålderdomen. Hans sista brev till mig skrevs efter 90-årsdagen 2009. Ännu på sommaren 1999 bad han alltid om överseende när han någon gång använde maskin i stället för handskrift. Hans piktur var och förblev lättläst. Erik Frykman avled den 22 juli 2010.

Det kanske mest kännetecknande draget i Erik Frykmans personlighet var en stilla men djup och intensiv intellektuell lidelse, eller kanske snarare kulturlidelse. Han var inte endast en omutligt redlig och därför också sträng vetenskapsman utan också i hög grad en musisk människa. Yttringar av vulgaritet och ytlighet i medierna och annorstädes vållade honom verklig plåga och kunde avpressa den stillsamme mannen kraftfulla fördömanden. Konst och kanske ännu mer musik låg hans hjärta nära. Han säger själv att han är tacksam för att tidigt ha varit vad han med ett träffande ord kallar ”receptivt musikalisk”, och han var en flitig

koncert- och museibesökare, hemma i Göteborg och ute i världen. Hans brev efter utlandsresor, särskilt Londonresor, är överflödande rika rapporter över täta koncentrat av kulturupplevelser. De andas lycka. Men även naturen talade rikt och meningsfullt till den outtröttlige cyklisten och vandraren Erik Frykman. Det var inte lätt att hålla jämna steg med åttioåringen i Kullabergs sluttningar.

Erik Frykman tillhörde de människor man minns med stor saknad men också med djup och tacksam glädje.

Stig Strömholm